

आ पुस्तकनी प्रत १२०० छपावी पोतानां स्व. आस-
नोनां पुण्याये मुमुक्षु भ. मां मफत वहेचवा महम
कविश्रीना पुत्र जयकृष्ण भवानीशंकर द्विवेदी
पासेयी प्रकाशके परवानगी मेळवी छे.

पुण्यपावन स्थान.

(पद्यात्मक.)

रचनार

पद्यानिवासी

स्व. भवानीशंकर नरोत्तम द्विवेदी.

“ज्ञानस्य ज्ञेयतापस्तर्बव इत्यभिधीयते ।
तस्यैव ज्ञेयताशांतिर्मोक्ष इत्यभिधीयते ॥”

आ पुस्तक सीलकमां हशे त्यां सुधी पोस्टेज माटे अर्घा आनानी
टीकीट मोकळनार मुमुक्षुओने नांचेने ठेकाणेयी
प्रकाशक पासेयी मफत मळशे.

प्रकाशक—

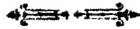
गिरिजाशंकर मणिशंकर मट्ट सुरतकर,

मोरारजी गोकुळदास चाळ नं. २,

मुंबई नं. ४.

८५८२

स्वस्वरूपावलोकन.

पद.

(“ छे जन-पालक टालक दुःखनो. ” ॥ ए राह.)

(ओ) मनवा! तेन-अभिमान तजी, तुं तारुं रूप तपास रे.
छुं हुं कोण ? जगत् शुं चीज ? कोण बधानुं छे सदबीज ?
तेनी तो करवा तजबीज, के पड पंथे पांशरे.—ओ मनवा ! ० १

आ पांचे भूतानुं पुतळ, इंद्रिय-समूहे सुतळ्युं;

ते जड वस्तु नहि तुं, जाण, एनुं नथी रे'तुं एंधाण,

तेथी तुं जूदो सहु-जाण,

चैतन सर्वावास रे,—ओ मनवा ! ०

२

मल मूत्र रुधिर मांसादितणो, दुर्गंधी अमंगल देह घणो;

तेने तुं क्यम के'छे हुं ? गंदो देह नहिज छे तुं,

“ शुद्ध सदा मंगल हुं छुं ”

एम दृढ कर धरी उल्लास रे.—ओ मनवा ! ०

३

जन्मे छे तेम वधे पण ते, परिणामी क्षीण थशे मरशे;

तारे तेमानुं काई नहि; तुं अविकारी अविचल सही,

तुं सर्वेमां साक्षी रहौ,

करे छे पूर्ण प्रकाश रे.—ओ मनवा ! ०

४

आ जग बाजीगर-खेल बधो, मिथ्या मायाथी आर्वी बन्धो;

आपतणा रूपनुं न भान, ए छे मूल-महा-अज्ञान,

त्यां लगीं छे आ जग सहु मान,

ज्ञान थये सहु नाश रे.—ओ मनवा ! ०

५

(अनुसंधान माटे कवरनुं त्रीजुं पृष्ठ जुओ.)

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક C-502 વર્ગીક

પુસ્તકનું નામ યુગ્યપાઠશાળા

વિષય ૪ : ૧

पुण्यपावनाख्यान.

(पद्यात्मक.)

रचनार

घोंघानिवासी

स्व. भवानीशंकर नरोत्तम द्विवेदी.

“ ज्ञानस्य ज्ञेयतापत्तिर्बोध इत्यभिधीयते ।
तस्यैव ज्ञेयताज्ञातिर्मोक्ष इत्यभिधीयते ॥ ”

प्रन १२००.

मूद्रक—प्रभाशंकर जयशंकर पाठक, पुरंदरे पाठक
प्रि. प्रेस, नं. ३ ठाकुरद्वार—मुंबई.

प्रकाशक—गिरिजाशंकर मणिशंकर भट्ट सुरतकर
मोरारजी गोकुल चाल नं. १, मुंबई ४.

१७७६६५

आ पुस्तक सरकारमां रेजिष्टर करानी

रचनारे ए संबंधि पंतानो हक नोंधाव्यो छे.

संवत् १९७८]

[सन १९२१.

अमूल्य.

ગાંધી ડોપીશાહી-સંગ્રહ પુસ્તકની

૬-૬ અર્પણપદ્યગ.

શ્રીમત્ પરમહંસપરિવ્રાજકાચાર્ય્ય સ્વામી શ્રી
૧૦૮ સચ્ચિદાનંદસરસ્વતીજી મહારાજ !

શાર્દૂલવિક્રીડિત છંદ.

આપોઆપ અપાર બુદ્ધિબલથી પૂર્ણ પ્રતાપી બન્યા,
આ વિશ્વવ્યવહારમાંહ વિચર્યા દુર્વાસનાઓ વિના;
બ્રહ્માત્મૈક્ય-વિચાર સિદ્ધ કરીને છે સ્વસ્થતાને સજી,
હો સંપૂજ્ય સરસ્વતી યતિવર શ્રીસચ્ચિદાનંદજી ! ૧
इच्छे दर्शन-अर्थ सर्व मुजनो आनंदथी आपने,
जोतामां शरणागतो सहु तजे संपूर्ण संतापने;
वेदांतश्रवणादिवंत सदये सन्मार्ग-सन्निष्ठ हो,
ब्रह्मानंद-भर्या भुभेच्छक भला मारा महा इष्ट हो. २
हे निष्पाप! कृपालु आपवडिए मारी मटी आपदा,
पालो हो मुजने स्व-बाल समजी संभाल राखी सदा;
वाळं मत्युपकार केम कदिए हुं बालनुं भुं गजुं ?
श्रांसच्चिदुरु! मात्र आप-पदने भावे भवानी भजुं. ३
हुंने जाणी अनन्य-भक्त जणवी जे वाट છે જ્ઞાનની,
તે માટે કુસુમાંજલિમય રચી આ ખેટ આશ્વાસની—
સાષ્ટાંગે શુભ દંડવત્ પ્રણમિને પાદાબ્જમાં પ્રીતથી—
આપું અર્પણપત્રિકા સહિત તે સ્વીકારશો શ્રીયતિ ! ૪

શ્રીભાવનગર—ગૌરીશંકરવાટિકા.

સંવત્ ૧૯૪૪ કાર્તિક શુદ્ધ ૧૧

ગુરુવાર.

અત્યુપકૃત સેવક,

મવાનીશંકર વિં નરોત્તમ
શિવેદી

મૂલ પુસ્તકની પ્રસ્તાવના.

દેહાદિકવિષે માનેલાં હું અને મારાપણારૂપ રાગદ્વેષથી રચાયેલી આ જગત્-જાલમાં મિથ્યા-માયિક-મોહવડે અનેક પ્રાણીઓ અંધ બની જઈ ફસાઈ પડીને, આમતેમ તરફડીઆં મારી અપાર દુઃખ સહન કરેછે; તેઓના ઉદ્ધારને અર્થે કરુણામૂર્તિ ભગવત્પૂજ્યપાદ શ્રીમચ્છંકરા-ચાર્યાદિકસદ્ગુરુઓ તથા મહાત્માઓએ શ્રુતિસ્મૃતિમૂલક અનેક સદ્-ગ્રંથો રચી પ્રસિદ્ધ કરેલા છે કે, જેમના તાત્પર્યાર્થનાં શ્રવણ મનન નિદિધ્યાસનથી સંસારાનર્થબંધ નિવૃત્ત થતાં સાક્ષાત્ સ્વાત્મસ્વરૂપાનુ-ભવરૂપ પરમાનંદપદ પ્રાપ્ત થાયછે. અર્થાત્ આ જન્મમરણરૂપ મહાદુઃ સ્વદાયક જગત્-જાલથી મુક્ત થવાનો માર્ગ માત્ર શ્રદ્ધાપૂર્વક સદ્ગુરુ તથા સચ્છાસ્ત્રનું સદૈવ સેવન એજ મુખ્ય છે.

આ પુણ્યપાવનારૂપાન શ્રીયોગવાસિષ્ઠ ગ્રંથનાં ઉપશમ પ્રકરણમાંનું છે. જેમાં કે “ પુણ્ય અને પાવન નામના બે ઋષિપુત્રો હતા. તેમાં મોટો પુણ્ય સંપૂર્ણ જ્ઞાની તથા નાનો પાવન અર્ધો જ્ઞાની અને અર્ધો અજ્ઞાની હતો. ઉપારે માતાપિતાના મૃત્યુને લીધે પાવન મહાશોકમાં નિમગ્ન થયો, ત્યારે પુણ્યે તેને ઘણો અસરકારક સદ્બોધ આપી શોક-મુક્ત કર્યો; અર્થાત્ અનાત્મા-મિથ્યા-એવા દેહાદિકથી વિલક્ષણ એક, અજ, અવિનાશી સ્વસ્વરૂપ પરમાત્માનો અભેદરૂપ દૃઢ સાક્ષાત્કાર કરાવી અવિચલ પરમપદને પ્રાપ્ત કર્યો. ” હયાદિ સદ્બોધરૂપ વૃત્તાંત છે.

પૂર્વે કરેલાં પુણ્યકર્મોવિડે આ અનૂપ્ય મનુષ્યજન્મ પ્રાપ્ત થવાથી સત્યાસત્ય વિચાર કરી પોતાના આત્માનું સ્વરૂપ તથા અર્થ ઓઝણી આ મનુષ્યજન્મનું સત્ય જાણવા કામુ એ સર્વ મનુષ્યને અવશ્ય કર્તવ્ય છે. તેને માટે બીજાં વર્ણ કરતાં સચ્છાસ્ત્રના આરૂપાનો સ્વભાષામાં રચી સજ્જન આર્યવંશીઓને તેમનાં મુકામ પર લાઠારક થઈ પડે.

एवा आशयथी आ पुण्यपावनाख्यान प्राकृत पद्यबद्ध रचवानी मारा मनमां उत्कंठा थतां मारा परमकृपासागर पूज्य सद्गुरु स्वामीश्री सच्चिदानंदसरस्वतीजी महाराजनी सेवामां आ विचार निवेदन कयों के तेज बखते आनंदसहित अवश्य रचवा आज्ञा आपतां में आ नानुं सरखुं आख्यान यथामति रच्युं. जे के तेओ सद्गुरुश्रीनी प्रसन्नतापूर्वक आज्ञानुसार सधर्मनिष्ठ संस्थान भावनगरना नेकनामदार महाराजाश्री तल्लतसिंहजी जी. सी. एस. आई. ना नायब दीवान आजम रा. रा. विजयशंकर वि० गौरीशंकरजीनी संपूर्ण सहायताथी आ रीते छपाई प्रसिद्ध थयुंछे; जेने माटे के तेओ श्रीनो अति आभार मानुंछुं.

हुं एक उछरता अभ्यासीनां अपूर्ण ज्ञानने लीधे आ आख्यानमां अशुद्धतादिक दोषो रहेला हशे ते सर्व गुणग्राही सज्जन विद्वानो स्वतः संशोधन करी लेई मने क्षमापन आपशे एवी तेओश्रीप्रत्ये मारी नम्रतापूर्वक विज्ञप्ति छे.

श्रीभावनगर.

संवत् १९४४ मार्गशीर्ष शुक्ल २ गुरुवार.

म० न० द्विवेदी.

१ पूर्वाश्रमना श्रीभावनगरदरबारना माजी दीवान रा. रा. गौरीशंकर उदयशंकर ओझा सी. एस. आई.

સ્વર્ગસ્થ કવિવર ભવાનીશંકર નરોત્તમ દ્વિવેદીનું સંક્ષિપ્ત જીવન વૃત્તાન્ત.

આ ગુણ્યપાવનાસ્થાન ના રચનાર સ્વર્ગસ્થ કવિવર ભવાનીશંકર નરોત્તમ દ્વિવેદીનો જન્મ સંવત્ ૧૯૧૧ ના આસો શુદિ ૬ ને દિવસે શ્રી ઘોષામધ્યે તેમના મોસાઝમાં થયો હતો. અસલ વહ્નમીપુરના નામથી પ્રખ્યાતિ પામેલ વઝા નામે જે ગામ હાલમાં ગોહિલવાડમાં છે ત્યાં તેમનું મૂળ વતન હતું. તેઓના પૂર્વજો અગ્નિહોત્રાદિક વૈદિક ધર્મમાં અને શાસ્ત્રોમાં ત્રિપુણ હોવાથી તેમને તે રાજ્ય તરફથી રહેવાને શ્રો, અને ઉપજીવિકાને માટે સ્વેતરો મળેલાં, તેમજ પોતાની ઔદિચ્ય સહસ્ર જ્ઞાતિમાં પળ દીક્ષિત દવે પહેલા પાટણના પૂજ્ય ગણાય છે; અને તે સર્વ અઘાપિ પર્યંત માનપ્રતિષ્ઠા સહિત ચાલુ રહેલ છે.

તેઓનાં માતૃશ્રી હરિબા, જેઓ ભવાનીમાતાનાં પરમ ભક્ત હતાં તેમને આસો શુદિ નવરાત્રી ઇટલે ભવાનીમાતાના દિવસોમાં પ્રથમ પુત્રની પ્રાપ્તિ થઈ તેથી કવિના માતામહી માનકુંવરબાઈએ ભાવસહિત તેમનું નામ ભવાનીશંકર પાડયું હતું. તેઓએ પ્રથમ બાલપણમાં ગુજરાતી નિશાળે અભ્યાસ શરૂ કર્યો હતો. યજ્ઞોપવિત ધારણ કર્યા પછી પોતાના યજુર્વેદનું સન્ધ્યાવંદનાદિ નિત્યકર્મ, વાજસનેયી સંહિતા સંપૂર્ણ અને ગૃહ્યસૂત્રાદિક વેદાધ્યયન કર્યું. સંસ્કૃતમાં પણ સારસ્વત વૌરે જોયું. ગુજરાતી છદ્ધ ધોરણ સુધીનો અભ્યાસ પૂરો થયા પછી ચૌદ વર્ષની વયે ઇટલે સને ૧૮૭૩ ની સાલમાં ઘોષાની સરકારી નિશાલ માં આ. ત્રીજા આસિસ્ટન્ટની જગ્યો ઉપર નીમાયા હતા. ત્યાં બે વર્ષ રહ્યા પછી સને ૧૮૭૬ માં લોકલ ફંડનાં રસ્તા રીપેરના કારકુનનું કામ તેમને સોંપાયું હતું. એમના કામથી સુશી થઈને ઘોષા મામલત-

દારે તુરત જપ્તીગામોના ઉપર કવિને તલ્લાઈ તરીકે નીમ્યા. તે ગામોમાં ભાગવટાઈનો વહિવટ સને ૧૮૮૨ ના જુલાઈ માસ સુધી સારી રીતે કર્યો; તેટલામાં સંસ્થાન ભાવનગરના પ્રખ્યાતિ પામેલા માજી દિવાન આજમ રા.રા. ગૌરીશંકર ઉદયશંકર ઓજા સી. એસ. આઈનો ઘોષા મુકામે સમાગમ થતાં, તેઓ નામદારે પ્રીતિથકી પોતાની પાસે પગાર આપી ભાવનગરમાં રાખ્યા, જ્યાં કવિજીએ વેદાંત વિષયનાં કથન શ્રવણાદિકમાં કુશલતા, તેમજ બ્રહ્મનિષ્ઠ મહાત્મા ગૌરીશંકરજીની સંપૂર્ણ કૃપા મેલવી 'સ્વરૂપાનુસંધાન'નો ગ્રંથ શ્રીમાન્ ગૌરીશંકરજીં એ રચતાં તેઓએ સાથે રહી લખવા વિગેરેમાં ભાગ લીધો તેમજ મુંબઈ જઈ તેમણે તપાસી સુંદર છપાવ્યો. સાથે સાથે વેદાન્તના ગ્રંથોનાં પદ્યાત્મક ભાષાંતરો કરવાનું કામ ચાલુ હતું. શ્રીમાન્ ગૌરીશંકરજીએ સંન્યાસાશ્રમ સ્વીકાર કર્યો પછી પળ તેઓ છેવટ સુધી પોતાના પર-મકૃપાપાત્ર કવિરાજ ભવાનીશંકરને અહોનિશ પોતાની પાસેજ રાખતા હતા. ભાવનગરમાં કવિ આવ્યા પછી એમની વિદ્વત્તાથી, તેમજ સંસ્કૃત ભાષા તરફના તેમના પ્રેમને લીધે ભાવનગરના તે સમ-યના નામદાર મહારાજા સાહેબ સર તરુતસિંહજી બહાદુરે ત્યાંની “ જુવાનસિંહજી સંસ્કૃત પાઠશાળા ” માં શાસ્ત્રી તરીકે નીમ્યા હતા, જ્યાં તેઓ મરણપર્યંત રહ્યા હતા.

આ ભવાનીશંકરજીને બાલ્યાવસ્થાથીજ પુસ્તકો તેમજ કવિતાઓ વાંચવાનો બહુજ શોખ હોવાથી ધીમેધીમે કવિતાઓ બનાવવાનો પળ શોખ સ્વાભાવિક રીતે ઉત્પન્ન થયો; અને પ્રતિદિવસ કવિત્વશક્તિ સ્ત્રીલવા લાગી. પછીથી “ વૃત્તરત્નાકર ” આદિ સંસ્કૃત પિંગળાદિક ગ્રંથો વાંચી ક્રમેક્રમે કાવ્યમાં કુશલતા મેલવવા માંડી. તેમની ભાષા સરલ, રસમય, બોધક અને આકર્ષક હોઈ તેમની કવિતાઓ જનસમૂ-હમાં ઘણી લોકપ્રિય બની. સાક્ષર વિદ્વાનોનો પણ એમને ઘણો સારો પરિચય થયો. એમની મધુર કવિતાઓથી આકર્ષાઈ નામદાર મહા-

राजासाहेब सर तख्तसिंहजी बहादुर तेमज महाराजा साहेब सर भावसिंहजी बहादुर वखतोवखत कविने पोतानी पासे बोलावी एमनी कविताओ कविजीना मधुर कंठयी गवरावी एमनी योम्य कदर करता. एमनां रचेल “ वृषभानाख्यान, ” “ करज करी वरो करनार तथा करावनारनुं वर्णन, ” “ पुण्यपावनाख्यान ” अने “ श्री रुद्रप्रार्थना ” एटलां छपाई प्रसिद्ध थयेल छे. कविनी केटलीक छूटक कविताओ ते समयना मासिकोमां वखतोवखत प्रकट थती. तदुपरांत “ मनोहर महारुद्र वर्णन ” “ शंकराचार्यकृत अद्वैत आर्यानुं पद्यबद्ध भाषांतर ” वगैरे तेमज वेदान्तविषयनी तथा परचुरण विषयनी घणी कविताओनो समूह हजु छपाई प्रसिद्ध थयेल नथी. आ सघळी कविताओ एकत्र करी छपावी प्रकट करवा कविजीना घणा साक्षर स्नेहिओ तरफथी वारंवार कहेवामां आवेछे, अने तदनुसार ए छपाववानां कार्यने लगती केटलीक तैयारीओ हाथ धरवामां पण आवी छे.

कविजीनो स्वर्गवास संवत् १९५५ ना फागण शुद्धि बीजने दिवसे थतां समस्त कविकुटुंबनो कारभार एमना लघु बन्धु महात्मा मुळशंकरजीना उपर आवी पडयो. तेमणे कविना रचेल पद्यात्मक “ कैवल्योपनिषत् ” तथा “ श्रीसत्यनारायणनी आरती ” छपावी बाकीनां समूह छपाववाना कार्यने लगतो ठीक परिश्रम उठावेलो. ते महात्मा मुळशंकरजीए पण बावीश वर्ष सुधी स्वर्गस्थ कविजीना समस्त कुटुंबना एक उत्तम सन्मार्गदर्शक आदर्श मुरब्बीने स्थाने रही कुटुंबना बालकोने केळवणी वगैरेना उत्तम संस्कारो आपी धर्म अने व्यवहारमां कुटुंबगौरव वधारी गया वर्षमां पौष शुद्धि १ ने दिवसे स्वर्गवास कर्यो. आ मुळशंकरजीने पोताने कई संतति न होती. समस्त कुटुंबनी सेवामांज पोते पोतानुं जीवन समर्प्यु हंतु. तेओ पण विद्वान्

અને જ્ઞાની હોવાની સાથે એક બાહોશ અને અનુભવી મુત્સદ્દી હતા. ભાવનગર ઈમ્પીરીયલ લેન્સર્સ ઓફિસમાં તેઓ હેડ ક્લાર્ક હતા.

કવિજીણ સ્વર્ગવાસ કર્યા પછી એમના પિતાશ્રી વેદમૂર્તિ દેવે નરોત્તમ હરિશંકર જેઓ વ્યાકરણ કાવ્યાદિમાં એક કુશળ વિદ્વાન અને વેદપાઠી હતા તેઓએ અઠવાડીઆમાં વેદ છોડ્યો. કવિના માતૃશ્રી સં. ૧૯૬૦ માં શરીર છોડ્યું. કવિના કુટુંબમાં હાલ તેમના ત્રણ પુત્રો અને એક પુત્રી છે. જ્યેષ્ઠ પુત્ર દેવે જયકૃષ્ણ મુંબઈ યુનિવર્સિટીના પ્રેજ્યુએટ છે અને હલ્લવદની ઇંગ્રેજી સ્કૂલના હેડ માસ્ટર છે. બીજા પુત્ર ચિ. દેવકૃષ્ણ ભાવનગર ઈમ્પીરીયલ લેન્સર્સ ઓફિસમાં છે. સૌથી ન્હાના પુત્ર ચિ. હરિકૃષ્ણ ભાવનગર સ્ટેટ રેલવે ઓફિસમાં છે. આ ભાઈઓનાં માતૃશ્રી ગંગાસ્વરૂપ નંદુબા બન્ને નાના ભાઈઓની સાથે ભાવનગરમાં કવિજીને રાજ્ય તરફથી મળેલા મકાનમાં રહે છે. શિવાય કવિના સૌથી ન્હાના ભાઈ રા. દિનમણિ-શંકર ભાવનગર સ્ટેટના રેવન્યુ ટ્રાક્ટમાં ટ્રેસરર છે અને તેઓ હાલ તબીબ છે. કવિના એક બીજા તેમની પહેલાં ગુજરીગયેલ ભાઈ સ્વર્ગસ્થ ભાઈશંકરના પુત્ર ચિ. ભદ્રશંકર ધ્રાંગધ્રા સ્ટેટમાં ન્યાયઠાણમાં છે.

આ કુટુંબને રહેવાનાં ઘરો વઠા દરેડ તથા ઘોષામાં છે. પરંતુ હાલ મોટે ભાગે સહુ કુટુંબ ભાવનગરમાંજ રહે છે. તેમનાં સ્વતંત્ર વાડો વૈગેરે વઠા દરેડ લાક્ષણિકા બિગેરે સ્થળે છે.

તા. ક.—આ નોંધ સ્વર્ગસ્થ કવિશ્રીના જ્યેષ્ઠ પુત્ર તરફથી મેલવી પ્રકટ કરી છે.

ગૌરગામ-મુંબઈ.
વિક્રમાર્ક ૧૯૭૮, કાર્તિક શુ. ૧. }

ચિ. મ. મટ.

પ્રકાશકના બે બોલ.

આજથી લગભગ પાંચિશ વર્ષ અગાઉ આ પુસ્તકની પ્રથમ આવૃત્તિ જ્યારે પ્રગટ થયેલી ત્યારે મારા બાઠસ્નેહી-સુરતના મારા પાઠોશી અને “ સંસ્કૃત વાક્યાવલિ ” ના કર્તા સ્વ. મટ્ટ રામશંકર દેવશંકર ભાવનગર અધ્યાસાર્થ ગયેલા અને આ પુસ્તકના કર્તા સ્વ. કવિશ્રીના સમાગમમાં આવેલા જેઓ, તરફથી આ પુસ્તક મને વાંચવા મળેલું. ત્યારથીજ એ પુસ્તકે મારા મનપર સારી અસર કરેલી. કારણ તેજ અરસામાં મારા નાનાભાઈ જયશંકરનો સ્વર્ગવાસ થયો હોવાથી મનની શાંતિ થોડીઘણી પળ મને એ પુસ્તકથીજ મળેલી, અને મારા જેવા માનસિક બંધારણવાળાને એ પુસ્તક બોધપ્રદ પણ ત્યારથીજ જણાયેલું. મેં તે વારંવાર વાંચેથી મને લગભગ તે કંઠસ્થ જેવુંજ હોવાથી જ્યારે પણ ઉદાસિનતા પ્રગટતી ત્યારે તેના આશ્રયે મને વારંવાર આશ્વાસન પણ મઢ્યાં કરેલું. ઘણા સમયના ગાઢા પછી દુનિઆદારીના માળસેને અનુભવવું પડે છે તેમ મારા નાનાભાઈ રૂપરામનાં ધર્મપત્ની અ. સૌ. રુદ્રમણિના, તેની પ્રિયપુત્રી બેન લલિતાના, હમારાં પૂજ્ય માતૃશ્રી દિવાળીબાના તથા છેલ્લાં છેલ્લાં ભાઈ રૂપરામના, મારી ધર્મપત્ની મંચ્છાગૌરીના, તથા હમારા મેઘાવિ મત્રિજા ભાઈ જમીઅતરામના આ છોક છોડી જવાના હૃદયભેદક પ્રસંગો હમારાપર વીતેલા તે વઢાંજ પણ આજ પુસ્તકે મને ઘણો બોધ આપેલો. હમારાં જેવાં દુઃખી જનોને તે દિલાસારૂપ થઈ પડશે એવી મારી માન્યતા હોવાથી મારાં બધાં સ્વ. આસજનોનાં પુણ્યાર્થે એ પ્રગટ કરી વિનામૂલ્યે વહેંચતાં મને ઘણો સંતોષ થાય છે. આ યોગ આળિ આપવામાં મારા જ્ઞાતિબંધુ ભાવનગર નિવાસી શાસ્ત્રી મોતિલાલ ભાનુશંકર ધમડાછાકેર મને કરેલી સહાય માટે તેઓશ્રીનો આભારી છું. સ્વ. કવિશ્રીના સુપુત્ર શ્રીયુત જયકૃષ્ણભાઈએ મને આ પુસ્તક (કાંઈક શરતે, જે હું પાઠી ચુક્યો છું) પ્રગટ કરવા પરવાનગી આપી છે તે માટે તેઓનો પણ ઉપકૃત થયો છું. પ્રસંગને અનુસરતાં કાંઈક વાક્યો “ નિર્ગતિ

વિનોદ" પુસ્તકમાંથી લીધાં છે તે માટે તે પુસ્તકના વિદ્વાન કર્તાનો પળ ઋણી થાઉં છું. છેવટમાં આ પુસ્તક ઘણા-ટુંક સમયમાં મારી રૂચ્છા મુજબ ઉત્તમ રીતે છાપી આપવા માટે મારા સન્નિવૃત્ત "પુરંદરે પાઠક પ્રિન્ટિંગ પ્રેસ"ના એક માલિક તથા "મોઢ માર્ટેન્ડ" ના વિદ્વાન તંત્રીજી શ્રીયુત પ્રભાશંકરભાઈનો પળ આ સ્થળે આભાર માન્યા શિવાય હું આ 'બે બોલ' અધુરાજ ગણીશ. આ પુસ્તક જેના જેના હાથમાં જાય તેણે તે નિદાન અઠવાડિઆમાં એકવાર પળ લક્ષ્ય પૂર્વક અવશ્ય વાંચવુંજ એવી મારી નમ્ર મલામળ છે. કવિશ્રીનું છાયાચિત્ર આ પુસ્તકમાં આપવા મારી રૂચ્છા હતી, પળ તે યોગ નજ આવ્યો તેથી દલગિર છું. હમારાં બે વાહલાં વાઠકો જેનાં છાયાચિત્રો આ સાથે જોવામાં આવશે તેઓનાં એકાલે થયેલાં અવસાનથી હમારી વ્યવહાર પક્ષે ઘણી હાની થઈ ગણાય. માતુશ્રી દિવા-લીબા, અ. સૌ. રૂક્મણિ, બેન લલિતા, અને મારાં ધર્મપતિનાં અવસાનને વિશ્વવ્યવહાર જોતાં ભાગ્યશાલી પ્રસંગ માનીયે તોપળ ભાઈ જય-શંકર, ભાઈ રૂપરામ, તથા હમારા કુઠડીપક મત્રિજા ભાઈ જમિયત-રામના એકાલે થયેલાં અવસાને તો માનુષી દૃષ્ટિયે હમારું દુઃખ અસહ્ય છે. કારણ એ દુઃખદ પ્રસંગ પાછળ પળ એવાજ સંયોગો જોડાયા છે કે એ વાતનું છેકજ વિસ્મરણ થવા સંભવ નથી! અંતમાં આ પુસ્તક વાંચનાર સર્વનું કરુણાળ થાઓ અને વ્યાવહારિક દુઃખથી સર્વ જન વંચિત રહો. મ રૂચ્છતાં એક મહાપૂરુષના શબ્દમાં પ્રમુને સ્તવીશ કે:—

“ મલે જો મારો તો ફરી મળનું દુઃખ હરજો,
મલે જન્મો દો તો અમલ મનને શાંતિ ધરજો,
મલે દુઃખો દો તો મહન બલ સાથેજ કરજો,
પદા સંભારું તો હૃદય હરિ આવીજ ઠરજો. ”

શેઠ ની. ગો. વાઠ નં. ૧ મુંબઈ
નં. ૪૮ ૧૯૭૮ ના કાલિક
શુદ્ધિ ૧૧ શુક્રવાર ૧૧ મી
નવંબર ૧૯૨૧

પુણ્યાત્માની કૃપાપ્રસાદિ વાહનાર.
ગિરિજાશંકર વિ મણિશંકર મદુ સુરતકર
પ્રકાશક.

પ્રકાશક, તેમનાં પરલોકવાસિની ધર્મપત્ની
 અ. સૌ. મંછાગૌરી, અને આત્મસુતા
 કુમારી લલિતા ગૌરી રૂપરામ મણિશંકર મદ સુરતકર.

અ. સૌ. સ્વ. મંછાગૌરી. (સને ૧૯૦૪ મે માસ) અ. સૌ. સ્વ. લલિતા બેન.

જન્મ-સં. ૧૮૩૮ માધ શુદી ૮
 લગ્ન-સં. ૧૮૪૯ માધ શુદી ૧૦-૧૧.
 અવસાન-સં. ૧૮૭૭ પૌષ સુદી ૯.

જન્મ-સં. ૧૮૫૨ ધનતેરસ.
 લગ્ન-સં. ૧૮૬૩ વૈશાખ વદી ૨.
 અવસાન-સં. ૧૮૬૯ વૈશાખ વદી ૧.

પ્રકાશકતા ધ્યાત્રેય અને ધાડમદ્ર વંશના
આગ્રાવંતા યુવક

સ્વ. માઈ જમીયતરામ મોતીરામ મદ્ર મુરતકર.

જન્મ-સં. ૧૮૫૭ જ્યેષ્ઠ વદી ૫. ગણદેવી. અવસાન સં. ૧૯૭૭ પોષ વદી ૫. ગુલા.
તા. ૭ મી જુન ૧૯૭૧. તા. ૨૮ જાન્યુઆરી ૧૯૨૨.

.. ત્હારા નવીન પથમાં મુખ સર્વદા હો ! સંસારનાં વિષમ દુઃખ જરાય ના હો !
આનંદપ્રણુ ઇવનું જગમાં હતું જો ! તેનું જ, તેથી વધુ વા, પરલોકનું હો !

શ્રી

પુણ્ય પાવનાખ્યાન.

મંગલાચરણ.

ઇન્દ્રવજ્રા છંદ.

શ્રીસચ્ચિદાનંદ મહાસમર્થ, જે ઓઢાંચે અસ્ત બને અનર્થ;
અંતર્મુખે જે ઘટ ઓઢાંચાય, તે હું પરબ્રહ્મ મનું સદાય. ૧

દોહરા.

અનાદિ કાઢથકી ટઢ્યું, સ્વસ્વરૂપનું ખાન;
કષ્ટરૂપ કે'વાય તે, મૂલ-મહા-અજ્ઞાન. ૧

સમૂલ તેને ટાઢીને, આત્મતણો અપરોક્ષ;
કરાવનારં જ્ઞાનં છે, જ્ઞાનવિના નહિ મોક્ષ. ૨

જ્ઞાનતણાં સધન ગણો, વિવેકં ને વૈરાગ્યં;
તેને સંપાદનં કરે, હોય મહા-શુભ-ભાગ્ય. ૩

તો મારું તારું ટઢે, સત્ય અસત્ય જણાય;
શોક મોહ સહુ નિશ્ચયે, નાશ સમૂલા થાય. ૪

એ સંબંધિ પુરાતની, શુભ આખ્યાન સુહાય;
ગ્રંથ યોગવાસિષ્ઠનાં, પ્રકરણ ઉપજમમાંય. ૫

વસિષ્ઠમુનિએ રામને, કહેલછે વહુ વેશ;
પાવનને પુણ્યે કર્યો, યોગ્ય મહા ઉપદેશ. ૬

૧ હાથમાં રાખેલી વસ્તુની પેઠે જે યથાર્થ જણાય તે. ૨ જીવ અને બ્રહ્મનું
એકપણું જાણવું. ૩ દુઃખરૂપ સંસારથી છુટવું, અર્થાત્ પુનર્જન્મ થવાપણું નહિ. ૪
જહ તથા ચૈતનનું સ્વરૂપ યથાર્થ સમજવું. ૫ શરીર વગેરે સર્વ દુઃખદાયક મિથ્યા
છે એમ સમજીને તેમના ઉપર જે અપ્રીતિ થવી તે. ૬ મેઢવે. ૭ શ્રીરામચંદ્રજીને.

ए उपरयी आ स्थले, “ पुण्यपावनाख्यान;”
 माकृत पद्यात्मक रच्युं, ग्रहण करो गुणवान. ७
 पवित्ररूप विचित्र छे, उत्तम आ इतिहास;
 शोक टळे सह जो गुणे, राखी दृढ विश्वास. ८

हरिगीत छंद.

आ श्रेष्ठ जंबूद्वीपमां अतिसुंदर स्थळने विषे,
 छे वनघटावाळो रूपाळो गिरि महेंद्र महा दिसे;
 ज्यां कल्पतरूओनी महाशीतल सदा शुभ छाय छे,
 त्यां देव किन्नर आर्वी सह विश्राम करी सुखी थायछे. १
 ते गिरितणां शिखरो घणां मोटां गगनमां मालतां,
 जे द्रव्यलोकलगी गयां भासे भलाथी भाळतां;
 ते उपर सुर सर्वे मळी ध्वनि सामवेदतणा करे,
 गिरिनी गुफाथी पवनसाथे शब्द-गायन नीसरे. २
 कइतरफ जळथी पूर्ण विजळीसह महामेघो वसे,
 कइतरफ पुष्पेपूर्ण बेलि केशपंक्ति शुं ते हसे !
 गिरितटविषे अफळाय एवा शरभ-शब्दोए करी,
 ले आप गिरि जाणे गुहामुखथी प्रलय-धनने हरी ! ३
 कहीं वे'छ जलझरणां गुफासाथे उछाळा मारतां,
 जाणे शुं होय समुद्रमोझां गर्जनासह नाचतां !
 विधविधतणां कहीं पक्षियो मनहर मधुर शब्दो करे,
 सिंहो गुफामां गर्जना करी शूरनी हिंमत हरे. ४

१ शब्द. २ एक जातनां आठ पगवाळां पक्षीओना शब्दोए करीने.

३ प्रलयकाळना मेघने.

કહીં કલ્પવૃક્ષ કદંબવૃક્ષો વલ્લી પરમદક્ષો વસે !
 કહીં અપ્સરાગણ રમણ કરીં પર-મન હરી હૌંશે હસે;
 નિર્મલ મહા ગંગાપ્રવાહો વાહ ! ચાલ્યા જાયછે,
 કહીં રત્નમણિ રમણીય રવિસમ જ્યાં જડેલ જણાયછે. ૫

एवां सुशोभित शुद्ध गंगातटउपर मनमानतां,
 जे स्नानपाननिमित्त मुनिजनवृंद ज્યાं वसतां हतां;
 त्यां ज्ञानवान उदारबुद्धिनिधान दीर्घतपासुनि,
 रे'ता हता मानो सुमूर्ति ते महा तपनी बनी ! ६

શશિસમ સુશોભિત પુત્ર તેને પુણ્ય પાવન બે હતા,
 જાણે બૃહસ્પતિના તનુજ બે હોય કંચે શું શોભતા !
 સુત બે તથા સ્ત્રીએ સહિત શોભાયમાન મુનીશ્વરે,
 માંડ્યા વ્યતીત કરવા સુદિન કરી જ્યાં કૃપા જગદીશ્વરે ૭

વસંતતિલકા છંદ.

गाळ्या पछी कँइक काळ पवित्र ठामे,
 જ્ઞાની થયો પ્રથમપુત્ર સુ-પુણ્ય નામે;
 તે છે વડો જ્યમ વયે ત્યમ સદ્ગુણોએ,
 બીજો રહ્યો સુત શી રીતતણો શુણો એ. ૧

पुष्पो दिसे प्रकटतां समो सांज पे'लां,
 અર્ધો વિઢેલ અરધાં જ્યમ ઉઘડેલાં;
 અર્ધપ્રબુદ્ધ મન પાવન પુત્ર તેવો,
 હીંદોલ-હોલ આતિ અસ્થિર હોય જેવો. ૨

૧ બૃહસ્પતિનો પુત્ર. ૨ ગાલકા, ગુજારવા. ૩ અરધો જ્ઞાની અને અરધો અજ્ઞાની
 અર્થાત્ આત્મા તથા અનાત્માનો યથાર્થ વિચાર કરવામાં અપૂર્ણબુદ્ધિવાલો.

इंद्रविजय छंद.

कालतणां क्रम चक्रवडे शत कैक थयां वरसो गत ज्यारे,
जीर्ण थयुं तनपिंजर जे क्षणभंगुर दीर्घतपातणुं त्यारे;
संग निरर्थक तुच्छ गणी ज्यम कांचळीं सर्प सुखेथीं उतारे,
तेम महामुनिएज गुफामहीं देह उतारी दीधो मनधारे. १

सतं चित्तं ने सुखरूपं सदा शिव आप अलेप अभेपदं पाम्या,
धूम्र रहे जइने नभमां त्यम ते नभचित्सुखमांहें विराम्या;
दंडथीं पुष्प पडे अलगुं त्यम प्राणविना वपु छे कुटिकामां,
योगकळा कळनारीं सु-नारीं मुनिनीं कने गई एज समामां. २
पुष्पतणी ज्यम बेलि तजे भ्रमरी त्यम देह तज्यो दृढताए,
जो नभमां शशी अस्त थये शशिकांति शशीसह अस्तज थाये;
तेम अदृष्ट थई पतिपाछळ पामीं पतिपद पूर्ण सदाये,
शोक करे सुत पावन पुष्कल प्राण तज्यां मिय मातपिताए. ३

दोहरा.

व्यवहारिक रीते करी, सर्व सगांनी साथ;
शोक करे सुत पुण्य पण, हैयुं राखी हाथ. १

ज्ञानवडे त्यां ते पछी, तजो सत्वर संताप;
क्रिया मृतक-माबापनी, करवा लाग्यो आप. २

पण शोक न पावन तजे, बधतो जाय विलाप;
छाती शिर कूटी कहे, हाय हाय ! माबाप ! ३

१ त्रणे कालमां जेनो नाश नथी ते-अविनाशी-सत्यरूप. २ स्वप्रकाश-ज्ञानरूप. ३ आनंदरूप. ४.अभय-भयरहित स्थान-ब्रह्मपद. ५ ज्ञान आनंदरूप आकाशमां अर्थात् सुखरूपचिदाकाशमां.

शोकसमुद्रनिमग्न थई, कीधी कृष निजकाय;
 व्याकुल थई वनवनविषे, आपतेम अथडाय. ४
 त्यां पुण्य पितामातनी, क्रिया करी तत्काल;
 आवी पावननी कने, के'छे बुद्धिविशाल. ५

भुजंगी छंद.

अरे भाई तुं आवडो शुं रडेछे,
 पठे मेघ अश्रु-प्रवाहो पडेछे;
 महाशोकमां शुं पड्यो प्राणप्यारा,
 हवे सर्व संताप तुं टाळ तारा. १
 करे शोक कोनो बनी बुद्धिवाळो,
 ठरेलो थई थाय शुं ठोठ ठालो;
 भमे कां लई भ्रांतिनो शिर भारो,
 अरे भ्रात संताप तुं टाळ तारो. २
 पिता मात तारां गयां मोक्षधामे,
 महात्माजनो ज्यां जइने विरामे;
 शिवस्थान ए सर्व-आधार सारो,
 अरे भ्रात संताप तुं टाळ तारो. ३
 नदीओ बधी सागरे एक थाये,
 बधुं विश्व आ ब्रह्ममांहे समाये;
 नथी ब्रह्मथी भिन्न को भागनारो,
 अरे भ्रात संताप तुं टाळ तारो. ४
 छतां सर्वनुं एक जे स्वस्वरूप,
 न भासे पड्यां अज्ञ तो अंधकूप;
 खरा ज्ञानियो ओळखे एज धारो,
 अरे भ्रात संताप तुं टाळ तारो. ५

हतां तुज माता पिता ज्ञानवानो,
अरे तुं करे तेतणो शोक शानो ?
वस्यां स्वस्वरूपे न छे जन्मवारो,
अरे भ्रात संताप तुं टाळ तारो. ६

अहो आम शुंकाम तुं हाम हारे ?
घटे शोक मिथ्या न तारे लगावे;
गणे मात मारीज आ तात मारो,
अरे भ्रात संताप तुं टाळ तारो. ७

न ते तारी माता न ते तात तारो,
न तुं पुत्र तेनो करे शा विचारो ?
नथी कोइ तारो थयो के थनारो,
अरे भ्रात संताप तुं टाळ तारो. ८

नदीना तरंगोपठे जन्म पामी,—
गयां कैकनां पुत्रवृंदो विरामी;
मुवां तुज माबाप जन्मी हजारो,
अरे भ्रात संताप तुं टाळ तारो. ९

थई जाय वृक्षोर्थी पुष्पो फलादि,
सुतो थै गया तेम माता-पिताथी;
न तुं एकलो तेमनो पुत्र प्यारो,
अरे भ्रात संताप तुं टाळ तारो. १०

कलत्र प्रजा मित्र बंधु विचारां,
वित्यां जन्मजन्मोतणां कैक तारां;
विते मासमासे फलो नो छतारो,
अरे भ्रात संताप तुं टाळ तारो. ११

पितामात तारां असंख्यो थयांछे,
बीजां जेम जन्मी असंख्यो गयांछे;
वित्या तेम तारा असंख्यावतारो,
अरे भ्रात संताप तुं टाळ तारो. १२

पिता मात ने बंधु आ जन्मनां जे,
करे तेमनो स्नेहथी शोक आजे;
करे कां न पूर्वे गयां जे अपारो ?
अरे भ्रात संताप तुं टाळ तारो. १३

जणाये तने विश्व अज्ञानथी आ,
नथी कांई तुं जाणजे ज्ञानथी आ;
नथी बांधवो के नथी को कुमारो,
अरे भ्रात संताप तुं टाळ तारो. १४

नथी वस्तु तो नाश ते होय शानो?
नथी खारमां वारिनो^१ बिंदु नानो;
दिसे भ्रांतिथी वारिनो छे वधारो,
अरे भ्रात संताप तुं टाळ तारो. १५

बळी जोइने राज्यलक्ष्मी रूपाळी,
चळी ना जतो भ्रात हे बुद्धिशाली !
जशे स्वप्नपेठे पडथो जे पथारो,
अरे भ्रात संताप तुं टाळ तारो. १६

खरी रीतिथी सत्य जो तुं विचारे,
नथी तुं नथी हुं अनेक प्रकारे;
तजी दे महा मोह छे जे नठारो,
अरे भ्रात संताप तुं टाळ तारो. १७

મહા મોહથી વિશ્વ ઉત્પન્ન થાયે,
જુઓ આ મુઓ જન્મિયો આ જણાયે;
સ્વ-સંકલ્પના સર્વ છે એ વિકારો,
અરે ભ્રાત સંતાપ તું ટાલ તારો. ૧૮

મરુસ્થાન તું માન અજ્ઞાનરૂપી,
નદી પૂર્ણ-તૃષ્ણોદેકે સૃષ્ટિરૂપી;
શુભાશુભરૂપી તરંગો અસારો,
અરે ભ્રાત સંતાપ તું ટાલ તારો. ૧૯

શુભાશુભકર્મોવડે જન્મ થાયે,
તરંગોપટે પ્રાણિયો કૈક જાયે;
વૃથા થાય આવો વધારો ઘટારો,
અરે ભ્રાત સંતાપ તું ટાલ તારો. ૨૦

મહીદીપ છંદ.

કોણ તાત કોણ માત કોણ મિત્ર ભાઈ,
જાણ જેમ જાય ધૂલ વાયુથી તળાઈ;
છે વિવેકથી ન કાંઈ પ્રાંતિથી જળાઈ,
છોડ શોક ભાઈ સત્ય છે ન તે સગાઈ. ૧

સ્નેહ થાય પુત્ર મિત્ર બંધુવર્ગમાંહે,
દ્રેષ શત્રુમાંહે મોહ-રોગથીજ થાયે;
મનથકીજ માત તાત નામ કલ્પના છે,
તેવડે વધ્યો પ્રપંચ નામ રૂપ આ છે. ૨

૧ સ્વારભૂમિ. ૨ જ્ઞાંત્રવાના જલે અથવા આશારૂપી જલે ભરેલી. ૩ શુભ + અશુભ=સારાં નઠારાં કર્મરૂપી સારવગરનાં અનેક મોક્ષાંઓ. ૪ નામ-રૂપ-ક્રિયાત્મક
એવાં આ જગતનો વિસ્તાર.

બંધુભાવનાથી માઈ બેશ બંધુ ભાસે,
 શત્રુભાવનાથી ભાસમાન શત્રુ થાસે;
 વિષવિષે સુધાની ભાવના કીધે સુધા છે,
 જો કૃમિ કાંટાદિ દાસલા બીજા બધા છે. ૩

જેવી ભાવના જહાં જણાય તહાં તેવું,
 માનિયું મનેજ તે સુખાદિ સર્વ સેવું;
 આવી રીતિની સ્થિતિ રચાણી ભાવનાથી,
 વાસ્તવથી શત્રુ મિત્ર હોય સર્વ શાથી ? ૪

એક વિદ્યમાન આત્મવસ્તુ સર્વમાં છે,
 તે વિના વઢી કશી કુકલ્પના કયહાં છે ?
 રક્ત માંસ અસ્થિથી રચેલ દેહ ધારી,
 કર સ્વરેખરીજ સ્વોલ્લ કોણ હું વિચારી. ૫

કોણ અહંકાર ચિત્ત બુદ્ધિ મન વિચારાં,
 જ્ઞાનથી ન કાંઈ તું ન હું ન તેમ તારાં;
 પાવન ને પુણ્ય નામ અજ્ઞતાથી ભાસે,
 બ્રહ્મ ચિદાકાશ એક સત્ય સર્વદા છે. ૬

તેવિષે સ્વ-તાત માત ભ્રાત કોણ કોઈ ?
 પ્રાંતિથી નિહાળી સ્વાલી શું સ્ખોલ્લ રોઈ !
 તું કહીશ કે હું લિંગદેહ બંધુ મારાં,
 તો વિત્યાંછ તેમ જન્મજન્મ-બંધુ તારાં. ૭

૧ અમૃતની. ૨ કર્મ ઇન્દ્રિય (વાક્, પાણિ, પાદ, ઉપસ્થ અને શુદા). ૫ જ્ઞાન
 ઇન્દ્રિય (શ્રોત્ર, ત્વચા, ચક્ષુ, રસના અને ગ્રાણ) ૫. પ્રાણ આદિ પંચક (પ્રાણ,
 અપાન, વ્યાન, સમાન અને ઉદાન) ૫. મન ૧. બુદ્ધિ ૧. એ પ્રમાણે ૧૭ તત્ત્વનો
 લિંગદેહ તેને સૂક્ષ્મશરીર પણ કહેછે. કર્તા-મોક્તાપણનો અભિમાની એ લિંગદેહ છે.

कां करे न शोक केम सर्व ते सगानो ?
 शुं विशेष भाळीं तुं करेछ शोक आनो !
 आ समान सर्वनो घटेछ शोक तारे,
 ले गणावुं पूर्वनां पड्यां तने विसारे.

८

पुष्पिताग्रा छंद.

सरस कुसुम-वेलिनां स्थळोमां,
 मृग थई तुं विचर्यो हतो वनोमां;
 स्वजन-गण गयो अनेक त्यांनो,
 नथीं करतो क्यम शोक ते बधानो ?

१

सह-कमळ नदी सरोवरोमां
 मनहर हंस थयो हतो नरोमां;
 स्वजन-गण गयो अनेक त्यांनो,
 नथीं करतो क्यम शोक ते बधानो ?

२

विनिध विविध पक्षिशब्द छे ज्यां,
 सुवनविषे तरु एक तुं हतो त्यां;
 स्वजन-गण गयो अनेक त्यांनो,
 नथीं करतो क्यम शोक ते बधानो ?

३

गिरिशिखरविषे गुमानवाळो,
 वनपति सिंह थयो हतो रूपाळो;
 स्वजन-गण गयो अनेक त्यांनो,
 नथीं करतो क्यम शोक ते बधानो ?

४

सरवर नदीमां महा जलो ज्यां,
अतिशय चंचल मत्स्य तुं हतो त्यां;
स्वजन-गण गयो अनेक त्यांनो,
नथी करतो क्यम शोक ते वर्धानो ?

५

शार्दूलविक्रीडित छंद.

तुं जे देश-दशार्णमां वनतणो काळो हतो वांदरो,
प्यारो पुत्र तुषारमां नृपतणो त्यां पामतो आदरो;
त्यांथी पुंड्र विदेश बायसं वसी लेतो वने बायरो,
ते आ तुं द्विज आज छे प्रिय लघुभ्राता भलो माहरो ?

हाथी हैहयमां हतो, खर बळी तुं देश-त्रिगर्तमां,
पक्षी वृक्षविषे वस्यो त्यम भस्यो रे श्वान जे शाल्वमां;
जे घाटा वडने विषे घण हतो विंध्याद्रिमां पीपळो,
ते आ तुं द्विज आज छे प्रिय लघुभ्राताज मारो भलो. २

जे मोटा गिरि मंदराचलविषे कोडामणो कूकडो,
तेनी एक गुहाविषे द्विज हतो देवालयो दूकडो;
पाछो कोसल देशमां द्विज बळी जे तेतर व्यंगमां,
ते आ तुं मुज भाई छे अति वसी उदासी जो अंगमां. ३

पाछो देश तुषार अश्व उपज्यो ब्रह्मातणा यज्ञमां,
तुं विंध्याचलमां वस्यो वनविषे कीडो थई वृक्षमां;
त्यां जे मच्छर ने बन्योज बगलो वृक्षादि तारां घरो,
ते आ तुं द्विज आज छे प्रिय लघुभ्राता भलो माहरो. ४

जे गंभीर गुहा हिमालयतणी त्यां भोजपत्रे रसो,
कीडीनो धरी जन्म मास छे लगी संताप सर्वे सखो;

જન્મ્યો'તો સુત મીલડી-ઉદરથી ફેરા વનોમાં ફર્યો,
 તે આ તું દિવ્જ આજ છે મિય લઘુભ્રાતા મલો માહરો. ૫
 નાનું છેકજ એક ગામ અલગું છે આપણી સીમથી,
 ત્યાં તું માસ અઢાર ગોમયં વિષે વીંછી રહ્યો દુઃખથી;
 જંબૂમાંજ અનેક અન્ય જનંમો આ રીતે જે આથડ્યો,
 તે આ તું દિવ્જ આજ છે મિય લઘુભ્રાતા મલો માહરો. ૬

સ્વર્ગધરા છંદ.

આ રીતે જે વિત્યા છે અગણિત જનમો વાસનાયુક્ત તારા,
 તે હું જ્ઞાને થયેલી વિમલ સુમતિથી જોડેલું જન્મધારા;
 રે અજ્ઞાને કરી જન્મમરણ-દધિના તું મવાહે વહ્યો છે,
 તે જાણી જ્ઞાનવાલો ફટપટ થઈજા શોક આ શું સહ્યો છે? ૧
 તારાં પૂર્વે થયેલાં મિય સુહૃદ તથા તાતમાતાદિ જેવાં,
 જન્મી આ જન્મનાં જે સકલ ગત થયાં જાણ તું માર્ગે તેવાં;
 હુંએ મોઢે કરીને પ્રથમ તુજપટે જન્મીજન્મી મુઓ હું,
 માતા ભ્રાતાદિ મારાં અકથ થઈગયાં જ્ઞાની આજે થયોલું. ૨

ગીતિ છંદ.

જ્ઞાનવઢે આ મુજને, સ્મરણવિષે પૂર્વજન્મ સહુ આવે;
 તેમાંથી જુજ તુજને, જાણ થવા માર્ગે હું કહું હાવે. ૧

तोटक छंद.

थई देश-त्रिगर्तविषे शुके हुं,
सरिता-तट मंडूक तेम कहुं;
वनमां थई लावकनां तनमां,
हमणां जनम्यो बळी आ वनमां. १

थई भिल्ल भलो शुभ विंध्यविषे,
वसियो थई वृक्षज वंगविषे;
थईने उंट विंध्य सु-पर्वतमां,
हमणां जनम्यो बळी आ वनमां. २

धरी चातक देह हिमालयमां,
पछी जे नृप पौडू-शुभालयमां;
गिरि वंध्यविषे तन बाघतणुं,
छउं तेज बडो तुज बांधव हुं. ३

दश वर्ष रह्यो गीध जे थईने,
थईने शुड मृत्यु छठे महीने;
शत वर्ष रह्युं तन जे सिंहनुं,
छउं तेज बडो तुज बांधव हुं. ४

नृप नानकडोज तुषार विषे,
थई पक्षी चकोर फर्यो अतिशे;
गिरि शैलविषे गुरुपुत्रपणुं,
छउं तेज बडो तुज बांधव हुं. ५

मुज जन्म विचित्र अनेक थया,
प्रतिजन्म पितादिक कैक गया;
मन-मोह-बिलास कसो तुजने,
सहु आवी वसे स्मरणे मुजने.

६

शिखरिणी छंद.

पिता माता मारां, त्यम अकथ तारां थईगयां,
भला मित्रो भ्राता सहु पुर-तणातां वही गयां;
रढीए तेने के सकल हमणानां स्वजनने ?

रढ्या जेवुं छे ना जरूर जगमां कोई जनने.

१

सदा स्वप्ना जेवी जगत-गति छे चंचल खरी,
जनो जन्मी जाये इतर तरुपत्रो ज्यम मरी;
दिसे छे संसार भ्रम सुख तथा दुःखरूप आ,
तजी ते सर्वेने ग्रहण कर तुं स्वस्वरूपता.

२

अहंकारादिनो मलिन मनथी त्याग करीने,
महात्मा-स्थाने था कादि नहि धरे जन्म फरीने;
जवुं उंचे नीचे जनममरणे जीवगतिने,
न तेमां ज्ञानीओ ग्रहण करता शोक रतिने.

३

अहंकारादिथी रहित व्यवहारे विचरीने,
करेछे स्वात्मानुं स्मरण बहु ते शांति धरीने;
सदा हानि-लाभे वि-रहित जरा ने मरणथी,
रक्षा जे सर्वत्र प्रकट परमात्मा स्व-बलथी.

४

लहे ते स्वीकारी स्थिर मतिथकी स्वात्मसुख तुं,
प्रिय भ्राता मारा अतिशय न था रे मुरखं तुं;
नथी तारे काई सुख दुखं नथी जन्म-मरणो,
नथी तारे माता नथी सुत पिता बांधव-गणो. ५

अरे एके वस्तु तुजवगर काईज नहि छे,
पछी झां संबंधि प्रभुं विभुं परब्रह्म तुंज छे;
दिसे छे आ यंत्र भ्रम विषयसंयुक्त जग जे,
रह्या तेमां मूढो नफट नट नाची विविध जे. ६

सजी देहादिना सकल गुण तद्रूप थईने,
पछीथी ते पोते सुख दुख सहे चूप रहीने;
परंतु ज्ञानीओ रहित-गुण-देहादिकथकी,
सदा साक्षीरूपे दृढ रही जुवे केवल नकी. ७

छतां कर्त्ता ते तो पण गण अकर्त्ता सहुजगो,
प्रकाशे सर्वेने ज्यम रही निशा-दीपं अलगो;
सदा ज्ञानी तेवो स्थित जगतमां छे विचरतो,
रहे राग-द्वेषे-रहित कदि ते लिप्त न थतो. ८

नठारी सारी जे प्रतिकृति पडे दर्पणविषे,
परंतु रंगातुं नथी विविध रंगे खचित ते;
महात्मा ते रीते हृदयगर्त देहादिक गुणे—
नथी लेपाता तो सकल जग-कार्यो क्यम पुणे ? ९

अनुष्टुप् वृत्त.

सत्य वस्तु बिचारी जो, छे महाज्ञानवान तुं;
स्वस्वरूपे बसी स्नेहे, सुख ले मनमानतुं. १

१ मूर्ख. अज्ञानी. २ दुःख. ३ महा समर्थ. ४ व्यापक. ५ रात्रीनो दीबो.
६ लेपातो नथी. ७ परछाया. ८ हृदयमां, अर्थात् पोतानेविषे रहेअ.

शार्दूलपद्यित छंद.

सर्वेच्छामय लांछने रहित जे, स्वात्मातणो जेमणे—
साक्षात्कारं कर्यो यथास्थित उरे पोतेज आत्मावडे;
संसार-भ्रमने समग्र तजीने शोभे रही शेषं जे,
ते आत्मा तुज आत्मरूप समजी तुं पाम संतोषने. १

पदं.

“ नारायण नरसिंह नरोत्तम पुरुषोत्तमको ध्यान धरोरे ” ॥ ए राह.

ए रीते पुण्ये पावनने, बोध कर्यो बहु सारो रे;
त्यारे पुण्य-प्रतापे पावन पावन बन्यो विचारो रे.—ए रीते० १
प्रातःकालविषे तमं टळतां, भूमि प्रकाशित भाळो रे;
त्यम पावन अज्ञान टळ्याथी, बनियो सुबोधवाळो रे—ए रीते० २
ज्ञानिशिरोमणि थई बे भाईओ, प्रारब्धक्षयमुधी रे;
वनमांहे चिरकाल विचरवा-लाग्या ते सदबुद्धि रे—ए रीते० ३
त्यारपछी जे रीते दीपक, तेल खुटेथी विरामे रे;
ते रीतेज विदेहमुक्त थई, वसिया आत्मारामे रे.—ए रीते० ४
उत्तम आ आख्यान शुणे के, पाठ करे कोई प्रीते रे;
चित्त-विचार करे शोक शमे, सुख पामे रूढी रीते रे—ए रीते० ५
आवां शुभ आख्यान भरेलो, योगवॉसिष्ठ सफल छे रे;
ते ग्रंथ श्रद्धापूर्वक जो, सदगुरुथी सांभळशे रे—ए रीते० ६

१ सर्वे इच्छारूप. २ पोताना आत्मानो. ३ जुओ पृष्ठ १ टीप्पण १. ४ बाकी. ५ प्रभाति राग विगेरेमां पण गवाय छे. “ कयांहां गयोरे पेळो मोरली-वाळो अनारां गोरस ढोळीरे ” इत्यादिक. ६ अंधाहं. ७ देह रखो त्यांमुधी. ८ स्थूल सूक्ष्म शरीरथी छुटा पडीने.

मननं निदिध्यासनं पण तेनुं, करशे जन जे नित्ये रे;
 जन्म मरण टळी जाशे, थाशे-प्राप्त परमपदं निश्चे रे-ए रीते० ७
 ते माटे सर्वे सज्जनने, कहुंछुं विनति करीने रे;
 अद्वय ईश भवानीशंकर, भजजो भाव धरीने रे.-ए रीते० ८
 संवत् ओगर्णाशें चुंमाळीश, कार्तिक शुदि एकादशी रे;
 गुरुवारे पूर्ण कर्तुं भावे, भावनगरमांहे वसी रे.-ए रीते० ९

इति शुभमिदं पुण्यपावनाख्यानं
 समाप्तिमगमत्.

इंद्रविजय.

राख थशे रणमां बळीने बधी,
 कंचनना सरखी शुभकाया;
 जाण जशे जुवती जर जोबन,
 छे घडी वारनी वादळ छाया.
 मंदिर माल मजुसमनोहर,
 मेली जवी जगमां बधी माया;
 मिय शुणो दलपत्त कहे
 शुभ काम कर्तुं नर तेज कमाया.
 स्व. कविवर दलपत्तराम डाह्याभाई.

१ सांभळेळनो दृष्टांतमां घटावीने निश्चय करवो. २ ध्यान. ३ उत्तम स्थान-
 ब्रह्मपद.

દુઃખીઓને—સ્વજનની સ્વોટ.

મારાં બાળાં દુઃખીઓ ! તમે કમનસીબ છો. તમારે શું દુઃખ છે ? શું તમારું બાળું સ્વજન જવાથી તમે દુઃખી છો ? હું કબૂલ કરું છું કે તમે ઘણાંજ દુઃખી છો. જેને લીધે તમારી આશાઓ હતી, જેને લીધે તમારા આનંદો હતા, જેને લીધે તમારું જીવન જીવન તરીકે ટકતું હતું, તેના મૃત્યુથી તમે અતીવ શોકમાં ડૂબો છો તે પ્રસંગે હું તમને એમ નથી કહેવા માગતો કે તમારો શોક નકામો છે, કારણ જગત્ મિથ્યા છે. એવી ફિલ્સુફીમાં મને શ્રદ્ધા નથી ને છે તો એ હું વાપરવા માગતો નથી. તમારો શોક સ્થાને છે. તમે તે કરો. તમારા મિત્રો પાસે, તમારાં સ્નેહીઓ પાસે, તમારાં સંબંધીઓ પાસે બે ઘડી બેસો, ગએલાંનું સ્મરણ કરો—તે તો છેજ, તે દબાવો નહિ, તમારું હૃદય ચાલી કરો, ને તેવી રીતે મેઢવાય તેટલો આરામ મેઢવો. રડવું હોય તો રડી નાંચો, રડવાનું દબાવશો નહિ:રડો, રોવાય તેટલું રડો. જેવી રીતે મનના ઉમરા કાઢવા હોય તેવી રીતે તે કાઢો; પણ મારી એટલીજ વિનંતિ છે કે તે પૂરેપૂરું કરો, ને જલદીથી કરો: કરો ને કરી નાંચો જેમ બને તેમ તેનો સમય ટુંકાવો, તે લંબાવો નહિ. દુઃખમાં પણ કઈક સુખ છે, ને તેજ દુઃખનો મોટામાં મોટો દિલાસો છે. તે સુખ ગત વસ્તુઓનાં શુદ્ધ સ્મરણોમાં છે. કોઈ પણ મનુષ્ય દોષરહિત નથી. તમારું બાળામાં બાળું મનુષ્ય પણ આ નિયમમાંથી છૂટું પડતું નથી. તેનામાં પણ દોષો હશેજ, ને તે દોષો કેટલાક પ્રસંગોમાં તમને દોષો તરીકે ધ્રુવિત પણ હશે. પણ હવે સ્થિતિ પલટાઈ છે. હવે ગણી વાતોને માત્ર સંભારવાની રહેલી છે. સંભારણાંઓ હમેશ તમને શુદ્ધ વસ્તુઓનાંજ આવશે. દોષો કદાપિ તમને નહિ સાંભરે, અથવા સાંભરશે તોપણ તેમાં જનારનો નહિ પણ સ્ત્રી

रीते तमारो के बीजा कोईनो दोष होवो जोईए एम तमने लागशे.
 तेम लागे तो लागवा दो. एवां शुद्ध स्मरणो तमने आनंदकारक
 नीवडशे, एवां पवित्र संभारणां तमने भविष्य माटे प्रोत्साहक नीवडशे.
 जेटले अंशे आम बंन तेटले अंशे तमारुं स्वजन गयुं नथी, पण छेजः
 छेज, ने ते वधारे सचोट रीते. आथी वधारे आराम तमने शुं आपशे ?
 आथी वधारे शान्ति तमने शुं मेळवशे ? आथी वधारे दिलासो तमने
 शेमां लागशे ? हजि तमने शान्ति न मळती होय तो हुं तमने एट-
 लुंज कहीश के दुनियामां तमारा जेवां अनेक स्त्रीपुरुषां छे, एम न
 मानशो के दुःख तमने एकनेज छे, दुःख घणे स्थळे छे, पण समय
 जतां, सौकई दृढ थाय छे, तेमज तमारे पण थवानुं छे. बीजाओ पण
 दुःखी छे, ए विचारथी तमने आराम मळवोज जोईए. आराम शा
 माटे ? बळ मळवुं जोईए. आराम मळशेज. बुद्ध ने किसागोतमीनी
 वात कई तमने अजाणी छे ? पण बळ पण मळशे. ज्यार तंम जांशो
 के तमाराथी पण वधारे खराब प्रसंगोमां तमारा स्वजनना करतां
 पण वधारे निकटनां के वधारे स्नेहाळ स्वजनो बीजांआए खोयां छे
 ने तेम छतां तेमने बधुं भूलवुं पडे छे, तो तमने तेम करवानुं बळ
 शुं ईश्वरे नथी आप्युं ? आप्युं छे. तेनो उपयोग करो ने आपत्ति
 सामे टकवाने तमारुं बळ धीमे धीमे वधशेज. हा ! पण आवा शुद्ध
 आवा निर्दोष, आवा सद्गुणी ने स्नेहाळ जननी खोट ते केम पूरी
 पडशे ? आवा सारा माणसने ते ईश्वरे शे उपाडी लीधुं ? आवा
 विचारोथी जो-दिलगीरी वधती होय तो तेनो पण उत्तर छे. शुं तमे
 मात्र तमारो स्वार्थ जोशो ? जनारनो नहि जुओ ? मने खात्री छे के
 जोशोज. तमने खोट पडी तेना करतां तेने लाभ वधारे थयो छे, ए
 चांक्स याद राखजो. ते निर्दोष हतुं, ते शुद्ध हतुं, सद्गुणी हतुं,
 माटेज तेने ईश्वरे पण आमंत्रण कर्युं, माटेज तेने कुदरते पण आं

સંસારમાંથી ઉપાડી લીધું: આ દુનિયામાં છલ છે, પ્રપંચ છે, જાતજાતની કટુતા છે: મળે નઠારાં મનુષ્યો તેમાં મ્હાલે, સારાંઓને તેમાંથી મુક્તિ એ તો તેમને સુખની અમૂલ્ય તક છે. શું તમે એમ માની શકશો કે જનાર સર્વથા સુખી હતું ? તે ઘણું સારું માણસ હતું, પણ ક્યાં તો તેને દ્રવ્યનું સુખ નહિ હોય કે ક્યાં તો શારીરિક આરોગ્યનું સુખ નહિ હોય, ક્યાં તો સગાંસ્નેહીઓનું સુખ નહિ હોય કે ક્યાં તો માનઆબરૂનું સુખ નહિ હોય. અથવા તો આ બંધુજ હશે તો તે જગત્ની—અર્થાત્, અનેક નઠારા માણસોની ઈર્ષ્યાનું કેન્દ્રરૂપ સ્થાન બન્યું હશે, ને તેથી પણ એક કે બીજી રીતે તેના સુખની ક્ષતિ થઈ હશે, અને આમ હોયજ, તો તેના હિતને ધ્યાતે તેના ઐહિક વાસના કરતાં સ્વર્ગમાં વાસને શું તમે ઘધારે યોગ્ય નહિ ગણો ? ગણશોજ. છતાં તમે દિલગીરી પણ કરશો. કારણ માણસમાત્ર સ્વાર્થને પણ જોય છે. તોપણ તે દિલગીરી તમારે તજવીજ પડશે, કારણ કે મનુષ્યમાત્રને ઈશ્વરેચ્છાને સ્વાર્થીન થવુંજ પડે છે. તેની ઈચ્છા બઢવાન છે; તે ઈચ્છાને શરણે સૌકોઈને થવુંજ પડે છે. જો તેમ છે તો પછી દિલગીરી શા માટે ? પરાધીન મનુષ્યને વઢી દિલગીરી કેવી ? પરાધીન સ્થિતિ છોડીને પોતાને રુચે તેવું કરવા માટે પ્રયત્ન જ્યાંસુધી શક્ય હોય ત્યાંસુધીજ પરાધીનતામાં દિલગીરી યોગ્ય છે. પણ પરાધીનતા પૂરેપૂરી હોય તો તો પછી તેને માટેની દિલગીરી અસ્થાનેજ છે. ઈશ્વરે કે કુદરતે જીવનની છેલ્લામાં છેલ્લી ટાંચી પોતાના હાથમાં રાખી છે. તે વિષે મનુષ્ય પૂરેપૂરો પરાધીન છે, તો પછી તેનાં પરિણામ માટે શોક કરવો એ તદ્દન વ્યર્થ છે. અન્તે આવું વલણ સૌકોઈને સ્વીકારવુંજ પડે છે. તમારો ધા રક્ષાય તેવો તો નથીજ, પણ તે અનિવાર્ય છે, એટલું જો તમે જોશો તો તે તમને જુદીજ રીતે માસશે. હજિ તે ધા રહેશે, પણ તમને તે દુઃખ માગ્યેજ દર્દી શકશે. તે ધામાં બોધ છે, તે

ધામાં સત્ય છે, જિંદગીનું કઢવામાં કઢવું, પળ છેવટે સત્ય, માટે કબૂલ રાખવુંજ પડે એવું, કઈક અદ્ભુત તત્ત્વ છે.

તમે દુઃખી છો, છતાં તમારા દુઃખમાં બોધ છે, એટલુંજ યાદ રાખજો. તમે કમનસીબ છો, પણ સૌ કોઈ કમનસીબ છે, એટલુંજ યાદ રાખજો. તમને ઓટ પડી છે, પણ તમને જેની ઓટ પડી છે તેણે કઈક સારું મેળવ્યું છે ને નઠારું ઓયું છે, એટલું યાદ રાખજો. તમને શોક થાય છે, પણ તે શોક ईश्वर કે કુદરત પરની તમારી પૂરેપૂરી પરાધીનતા પર આધારભૂત છે, એટલું યાદ રાખજો. પછી જેવી છાગળીઓ થાય તેવી થવા દેજો, અને જોજોકે શાન્તિ કેમ નથી મળતી ?

કેટલાંક જીવનસૂત્રો.

સુખદુઃખ તો માત્ર મનની વસ્તુઓ છે. પૈસો ? પૈસો તો “ જુતી બરાબર છે ”; કીર્તિ ? કીર્તિ કંઈ ગુણના પ્રમાણમાં નથી હોતી; કુટુંબ ? સારું—નરસું એ તદ્દન ભાગ્યની વાત છે; મિત્રો ? ક્યાં છે ? છે, તો તે પણ દુઃખીને સુખી બનાવવા સમર્થ નથી. જેના જીવનમાં અડગ ધૈર્યની ને શાન્તરસની હેલિ છે; તેને દુઃખનો દાવાનલ કદાપિ સપડાવી શકતો નથી.

દુનિયામાં મારે કંઈજ જોઈતું નથી, જે આવશે તે ભોગવીશ; એવી વૃત્તિ રાખનાર માણસ દુનિયાને દાસ બનાવી શકે છે.

મૂલી જતાં શીસો: મૂલી જવામાં ઉદારતા છે, સંભારવામાં નીચતા છે.

પોતાને પીછાનો. અન્યનું પરીક્ષણ કરતા પહેલાં આત્મપરીક્ષણ કરો.

+ + + + +

બહાદુરી, મારવામાં નથી, પણ સહન કરવામાં છે: કઠોર વચનો કહેવાં એ નબળાઈ છે, સહન કરવાં એજ સ્ત્રી બહાદુરી છે.

+ + + + +

જેટલું જાણીએ તેટલું જ્યાં ત્યાં ને જ્યારે ત્યારે જણાવવું એ માનસિક અધમતા છે.

+ + + + +

મિત્રો પાસે આનંદની વાતો કરવી, કદાપિ સ્વાર્થની વાતો ન કરવી. જીવન એટલું મધું દુઃસ્વમય છે કે અન્યના દુઃસ્વનાં રોદનાં રડતાં સાંભળવામાં મનુષ્યને સ્વાભાવિક રીતેજ ભારે બોજો વેઠવો પડે છે.

+ + + + +

દુનિયા સ્તરાબ છે એવો અનુભવ થાય તો દુનિયાને ન નિન્દતાં પ્રશ્ન કરવો કે મારામાં શું સ્તરાબ છે.

+ + + + +

મોટા થવાની ઇચ્છા હોય તો પ્રથમ માણસે નાના થવું: નાના થયા વિના મોટા કદાપિ થવાતું નથી.

+ + + + +

દુઃખી મનુષ્યો—ગરીબો, દર્દીઓ, ઇત્યાદિનું દુઃખ જેટલું મીઠા શબ્દોથી ઓછું કરાય છે તેટલું અન્ય કશાથી કરાતું નથી. બોલવામાં મિઠાશ એ ઇશ્વરી ગુણ છે.

+ + + + +

જિવનને હમેશ રસિક બનાવો: મ્લાનિ મ્લાનિ કશું નહિ રહે. સાહિત્યરસિકતા દરેક પ્રકારે પોષવાની વસ્તુ છે.

અ. ક. ત્રિવેદીકૃત નિવૃત્તિ વિનોદ માંથી.

अंधारे दोरडी देखीने, नासे सर्प गणीने बीने;
पण दीपकने अजवाळे, सर्प पछी कहे क्यम भाळे?

श्रुति माता संशय टाळे,

कर सदगुरूपर विश्वास रे.—ओ मनवा!०

६

ब्रह्मादिक सहुथी मांडीने, कीडी लगीं नजर लगाडीने;

जे सहुमां सरखो बर्तेछ, ते सत् चित् आनंदज छेज,

सर्वेज्जुं पण सदबीज एज,

तेज तुं छे सुखराश रे.—ओ मनवा !०

७

सहु दृश्य जगत्, तुं छे द्रष्टा, सहु सृष्टितणो पण तुं स्रष्टा;

वरताये नहि वगर-विवेक, छे सर्वातर्यामी छेक,

अभय भवानीशंकर एक,

अचल सदा अविनाश रे.—ओ मनवा ! ०

८

(मनहरपदमांथी.)

राग बेहाग.

समज बुझ खोजहु दिल अपनां. तेरा कल्पित तोय भ्रमावत,

तेसा जाग्रत जेसा स्वपनां.—समज०

१

नां कछु गया नहीं जानेदा, चौद लोकमें नहीं कछु अपनां;

स्वस्वरूपसें विमुख होय जड,

वृत्ति संगदा सकल जलपनां.—समज०

२

जेवर खान पान पोशाकी, जबलों जागत तबलों जपनां;

जीवनदा छिन नाहीं भरोसा,

जूठा जोवन देख मलपनां.—समज०

३

तुं नहीं विषय इंद्रि मन बुद्धि, चित्त अहंकृतिकाहे विलपनां;

सच्चिद् आनंद ब्रह्मरूप तुई,

समझी तजहु सब काम कलपनां.—समज०

४

વિજ્ઞાપિ.

સ્વર્ગસ્થ કવિ ભવાનીશંકર નરોત્તમ દ્વિવેદી વિરચિત સર્વ અપ્રસિદ્ધ કવિતાઓ ગ્રંથાકારમાં મુદ્રાંકિત થવા કેટલાક સાક્ષરશિરોમણિ વિદ્યાનુરાગી સજ્જનોની ઇચ્છા અને સૂચનાથી એકજ ગ્રંથમાં છપાવી પ્રસિદ્ધ કરવાની પૂરતી પ્રગતિ થઈ છે. જેથી થોડા સમયમાં “ ભવાનીકૃતકાવ્યસમુદાય ” નામક પુસ્તક—જેમાં વ્યવહાર, પરમાર્થ-દર્શક ઉભયપથગામી સાધનરૂપ મન્ય કવિતાઓનો સંગ્રહ છે. વહી વેદાન્ત, શ્વરસ્તવન, વૈરાગ્ય, આધ્યાત્મિક વિષયો, તેમજ ગૃહ, ધર્મ, રાજ્યમક્તિ, નીતિ, શૃંગારાદિ વિવિધ વિષયો રસ, ઘ્વની, અલંકારથી અલંકૃત ઉચ્ચપ્રતિની કાવ્યચમત્કૃતિથી ભરપૂર હોઈ મુમુક્ષુ, રસજ્ઞ, વિદ્યાનુરાગી, રસિક, સાક્ષર સજ્જન વર્ગને સંતુષ્ટીપ્રદ પ્રસિદ્ધ થશે. માટે સુજ્ઞવાચક અને કાવ્યરસાનુરાગી વિદ્વજ્ઞનો પોતાનાં અને આસ-વર્ગીય બંધુજનોનાં નામ આ પ્રસિદ્ધ થતા ગ્રંથના ગ્રાહક તરીકે નોંધાવવા કૃપા કરશે.

પ્રથમથી આશ્રય આપનાર ગ્રાહકોનાં મુબારક નામો આ ગ્રંથના પાછલા ભાગમાં પ્રસિદ્ધ થવાનાં છે.

સિવાય ઉક્ત કવિનાં રચેલાં ગુર્જર પદ્યાત્મક પ્રસિદ્ધ થઈ ગયેલાં પુસ્તકો નિચેને સ્થલેથી રોકડી કીમતે મળશે.

પુણ્યપાવન આરુપાન.....૦-૩-૦ શ્રીરુદ્રપ્રાર્થના. ૦-૨-૦

શ્રીકૈવલ્યોપનિષત્.૦-૪-૦ દીલીપ આરુપાન. . ૦-૪-૦

વૃષભાન આરુપાન.૦-૪-૦

કરજ કરી વરો કરનાર કરાવનારનું વર્ણન. ૦-૧-૦

દશ-અવતારની તથા સત્યનારાયણની આરતી. ૦-૧-૦

માવનગર-રાણીકા,
કવિ ભવાનીશંકર નરોત્તમ
દ્વિવેદીને ત્યાંથી.

જયકૃષ્ણ ભવાનીશંકર દ્વિવેદી, બી. એ.
હેડમાસ્ટર દેમેજી સ્કૂલ, હજીવડ
એમની પાસેથી.

